

Atos i crkveno jedinstvo.

Dr. Janko Oberški.

(Svršetak.)

Nastojanja Isusovaca oko sjedinjenja Atosa s Rimom.

U istom razdoblju, dok vidimo, da rimska kongregacija Propagande budno vodi brigu o pokušajima oko obnove crkv. jedinstva atonskog monaštva s katoličkom Crkvom, te poduzima oficijelno nekoliko stvarnih pokušaja, zapažamo s druge strane također živo nastojanje članova isusovačkog reda, da porade za obnovu crkvenog jedinstva Atosa s Rimom.

Već smo jednom zgodom prije napomenuli par pojedinačkih slučajeva, gdje se vidi, da su oci isusovci, koji su imali i u Carigradu jednu svoju kuću kao sjedište, podržavali osobni saobraćaj s nekim atonskim monasima. Pored ovih pomenutih pojedinačkih slučajeva bilo je još nekoliko ozbiljnijih konkretnih pokušaja sa strane Isusovaca, da i oni osnuju svoju školu na Atosu. G. 1633. bio je u Carigradu patrijarhom Ćiril Kontaris, prije toga berejski mitropolita, a inače učenik isusovca o. Dionizija Guillier-a, te je bio veoma sklon ideji sjedinjenja.¹ On je bio voljan, da se pismeno

* Bogosl. smotra g. 1928. br. 4. str. 435. i t. d.

¹ Ćiril Kontaris bio je izabran patrijarhom, kad je bio svrgnut Ćiril Lukaris zbog prijanjanja uz luteransko krivovjerje g. 1633. Ali za malo dana opet se domogne patrijarške časti Ćiril Lukaris, koji je u svemu bio šest puta carigradski patrijar. No Ćiril Kontar uspostavljen bi još u dva maha na patrijaršku čast, i to g. 1635.—1636. i 1637.—1638. Za njegova patrijarhovanja održana bi carigradska sinoda dne 24. IX. 1638. kojoj su prisustvovali: patrijarh jeruzalemski i aleksandrijski, 21 mitropolit i 23 ostalih sinodalaca. Na toj bi sinodi svečano osuđeno krivovjerje Ćirila Lukarisa. Budući da je Porta doznala, te je Ćiril Kontaris bio sklon ideji sjedinjenja, skinula ga s patrijarške časti i prognala u Tunis, gdje ga je dala ubiti. Ćiril Kontaris potpisao je ispovijest katoličke vjere 15. decembra g. 1638. Historik Allatus kaže, da je prije svoje smrti, kad ga je turski krvnik nagovarao, da se odmetne od kršćanstva, izjavio, da želi umrijeti sjedinjen s rimskom crkvom. (Cf. Dr. I. Marković: Cezarizam i bizantinstvo, Zagreb 1891. t. II. str. 552—553; vidi također M. Jugie: Theologia dogm. christianorum orientalium, Parisiis 1926., t. I. str. 508.)

obradi na predstavništvo svetogorskih manastira, i pregovara o osnutku isusovačke škole na Atosu. O tom pokušaju zabilježio nam je isusovac o. Izak d'Aultry u svom izvještaju o. generalu D. I. Viteleschi-ju, poslanom iz Carigrada dne 3. III. 1633. gdje kaže, da su isusovci u Carigradu dobili od patrijarhe privolu, da smiju na Atosu osnovati svoju misijsku postaju na veliku korist atonskih monaha, ali neka to ne kušaju izvesti prije, negoli se povrati o. Dionizije Guillier, jer patrijarh Ćiril Kontaris preporučit će napose njega najtoplije atonskim monasima. Patrijarh će im njega poslati, da im bude učiteljem, jer je sam bio njegovim učenikom. No kako je patrijarha Ćiril Kontaris poslije kratkog vremena bio skinut s patrijarške časti, nije se ovaj pothvat mogao ostvariti.²

Mnogo je truda i brige uložio za ostvarenje te ideje, da se na Atosu osnuje katolička monaška škola, netom spomenuti isusovac o. Izak d'Aultry. On je bio čovjek vrlo iskusan i taktičan u misijskom djelovanju, vrstan poznavalac prilika u istočnoj odijeljenoj crkvi i psihološkog raspoloženja njezinih vjernika, revan i ustrajan u svom nastojanju, a povrh toga i veliki asketa. Sve ove osobine učinile su ga kao stvorena za misijonara ideje crkvenog jedinstva. On je od g. 1644. i dalje podržavao vrlo povjerljive prijateljske odnose s atonskim manastirima, osobito s manastirima Vel. Lavra. G. 1644. ustupio je manastir Vel. Lavra isusovcima posredovanjem o. Izaka d'Aultry neku malu ruševnu crkvicu u Solunu. Trebalo je samo, da je obnove; ali budući da francuski konzul nije pokazao ni najmanje interesa, da tu stvar podupre, a osim toga buknuo je upravo rat između Turske i Venecije, nije došlo do restauracije. Što više, sam manastir Vel. Lavra ponudio je isusovcima i jedan posjed polja i vinograda, te malu crkvicu unutar toga manastira, da se nastane na Atosu, te da im budu učiteljima. Jednako su sredinom 17. vijeka i drugi atonski manastiri nekoliko puta pozivali isusovce, da tamo osnuju jednu svoju školu za atonske monahe, kojih je u ono doba bilo u 22 manastira na broj oko 6.000, da ih poučavaju u raznim naucima, a napose u pobožnosti. O tom je Izak d'Aultry poslao dne 13. I.

² Hofman Athos e Roma, str. 8.

1651. tadašnjem generalu D. I. Piccolominiu pismeni izvještaj, da mu atonski monasi nude na prodaju zemljište za 1000 dukata, te drži, da se ta prilika ne bi smjela propustiti. »Iz ove gore, — kaže on, — dolaze svi ispovjednici cijele Grčke, šalju se propovjednici, zareduju se biskupi i mitropolite, tako da onaj, koji poučava ove monahe, dobiva silan upliv na svu grčku crkvu, jer drži takoreći u ruci naobrazbu cjelokupne hijerarhije grčke crkve.«³ Prilike su dakle bile s jedne strane vrlo povoljne, ali najveća zapreka, da se ostvari i taj pokušaj, bili su i opet Turci, jer je Bostandži Paša stavljao preteške zahtjeve u pogledu oporezovanja te isusovačke naseobine, koja se imala osnovati na Atosu. On je zahtijevao, da se osim navedene kupovnine za to zemljište imade njemu platiti 1200 škuda za osnutak i izgradnju te misijske, kuće i po 100 franaka na svaku glavu doseljenih isusovaca.

Izak d'Aultry pobrinuo se također za sigurnosnu zaštitu manastira Vel. Vavre protiv gusara, koji su često navaljivali na taj manastir, te silom otimali monasima zalihe živežnih namirnica, sira, kruha, vina itd. U tu svrhu obratio se velikom meštru malteških vitezova, da ih oni uzmu pod svoju zaštitu, naročito ako se u tom manastiru nasele isusovci.⁴

O postojanom nastojanju Izaka d'Aultry-a, da osnuje na Atosu sjedište za katoličke misijonare, govore nam također pismeni izvještaji o. F r a n j e M a r t i n a D. I. od 27. X. 1658. i 7. VII. 1569. iz Carigrada tadašnjem generalu D. I. N i c k e l-u u Rimu. Izak d'Aultry zaputio se 17. III. 1658. g. na goru Atos s nakanom, da ponovno isposluje kod atonskih monaha dopuštenje, te bi isusovci osnovali tamo svoje sjedište. General D. I. Nickel odobrio je taj pothvat u svom pismu od 22. IV. 1658. na o. Franju Martina D. I. Međutim ovaj puta nije o. Izak d'Aultry imao nikakva uspjeha, jer atonski monasi nijesu više htjeli ništa ni da čuju o osnutku kakve katoličke misijske kuće na Atosu. Koji su bili razlozi ovakvoj nepovoljnoj psihološkoj dispoziciji atonskih monaha, te su sasvim promijenili svoje pređašnje mišljenje o osnutku katoličke misijske kuće na Atosu, nije nam poznato. Vjerojatno je, da su poslije neuspjeha

³ Hofmann o. c. str. 8. i 42.

⁴ Ibid. str. 44.

onih predašnjih pokušaja izgubili povjerenje u isusovce. O. Izak d'Aultry doživio je ovaj puta svakojakih neugodnosti na svom putu na Atos. Bio je 25 dana u ropstvu, a kad se oslobodio ropstva, zaputio se na otok Naksos, gdje je shrvan naporima od putovanja i teškom groznicom preminuo dne 16. siječnja g. 1659. navršivši 64 godinu života. Njegov toli željkovani san, da osnuje na Atosu katoličko misijsko sjedište, nije urodio željenim uspjehom, premda je gotovo čitav svoj život apostolskom revnošću nastojao da ga oživotvori.⁵

Poslije smrti Izaka d'Aultry-a pokušali su još dvojica isusovaca da uhvate veze s atonskim monasima; to su bili poimence o. Franjo Richard i Franjo Braconnier. O. Richard zaputio se na Atos g. 1669. te odanle poslao pismeni izvještaj u Francusku o. asistentu D. I. Klaudiju Boucher. U svom izvještaju govori veoma pohvalno o Iverskom manastiru i Vel. Lavri, te završuje svoj izvještaj ovim riječima: »Dao Bog, da naš Sv. Otac kao opći Pastir, doživi sreću i slavu, te se povrati u njegovo stado toliko zabludjelih ovaca!«⁶ Po njegovu računu moglo je tada biti na Atosu oko 2000 prisutnih monaha, dok je njih oko 2000 bilo odsutno.

U mjesecu julu g. 1706. pohodio je atonske manastire o. Franjo Braconnier D. I. U vrijeme od mjesec dana obišao je 22 manastira. O tom pohodu napisao je također kratki izvještaj i zabilježio svoje utiske i opažanja, što ih je doživio.

»Gora Atos osobito je svetište cijele evropske Grčke, te nijesam sumnjao, da ću na početku svoga misijskog djelovanja kod Grka imati mnogo koristi od ovoga putovanja (po Atosu). Nekada su stari geografi nazivali ovu goru Atos, a u novije doba nazivaju je Sveta Gora. I doista u dužini od kojih 50 kilometara ne nalazi se na toj gori drugih žitelja nego samo monasi i novaci, niti ikakvih ženskinja, pa ni od domaćih životinja. Kraj je po prirodi svojoj takav, te bi ljudi skloni pustinjačkom životu jedva mogli naći zgodniji za tu svrhu. Ovaj poluotok nema nijednoga zgodnog pristaništa, koje bi privlačilo lađe što plove mimo; sav je gorovit, šumovit i pun gorskih

⁵ Ibid. str. 8. i 45.

⁶ Plût à Dieu que Notre Saint-Père comme Pasteur universel eût le bonheur et la gloire de reduire à son bercail tant d'onailles égarées.« (Hoimann o. c. str. 9.)

izvora. Odasvud je zaštićen protiv svjetskog straha i tjeskobnih briga, te pruža svagdje tiha i udobna zakloništa. Ne valja se stoga čuditi, da je ova gora bila prepuštena već onamo od početka bizantskoga carstva pustinjacima za obitavanje. Tu se sada nalaze 22 manastira i više tisuća ćelija, u kojima stanuje više od 12.000 monaha, što svećenika što braće. Pohodio sam sve manastire do jednoga, i svagdje sam bio primljen s osobitom srdačnošću. Odlučio sam, da se na ovom svom prvom putovanju nipošto ne upuštam u raspravljanje o vjerskim pitanjima, ali stvar nije mogla ispasti prema mojoj želji. Odmah u prvom manastiru (Xeropotamos ili 40 Mučenika), gdje sam se navratio, bio sam obasut od mnoštva monaha pitanjima, što sudim o nekom Gregoriju Palamas-u, koji je nekoć bio solunski mitropolita, a oni ga hvale kao jednoga od svojih asceta. Ja sam upitao, što sude o njemu sami povjesničari istočne crkve. Odmah je uvidio važnost pitanja jedan između njih, koji kao da je predsjedao s njihove strane raspravi, te priznao, da je Grgur Palamas, premda je bio svet, ipak imao i na istoku svojih protivnika. I te kakvih protivnika, — primijetih ja, — zar ne, samog patrijarhu carigradskog Ivana (Kalekos), od kojega je ožigosan javnim izopćenjem? A zar je Vama slobodno, da nazivate svetim čovjeka, koji je od poglavice Vaše Crkve izopćen?

Poštovani protivnik nije se usudio da zaniječe činjenicu, pa zato premda ga je nastojao ispričati, ipak su svi zaključili, da se ne može zamjeriti latinima, ako ovakva čovjeka ne ubrajaju među svete. Izmijenivši bojni stav stadoše svi odmah jaukati, da im turski jaram priječi, te bi se javno i općenito mogla njihova Crkva izmiriti sa Zapadnom. S njihovim se priznanjem podudaraju i činjenice. Sutradan dadoše mi na put pratioce, da me povedu do susjednog manastira. Odanle sam uz dodijeljene mi vodiče za mjesec dana polako obišao sve manastire, te svagdje bio s poštivanjem i prijateljski primljen. Drugdje nijesam nigdje imao prilike za raspravljanje, osim kad sam se sastao s nekim biskupom, koji je boravio u gradiću Kareji, središtu svih manastira. Rekoh gradiću, jer je tamo trg, gdje se svake subote sastaje nekoliko manastirskih poglavara da raspravljaju o pravnim odnosima s turskim namjesnikom, koji tu stanuje; tu se ujedno stječu brojni monasi

iz manastira i ćelija, da trguju (kupuju i prodaju). S tim biskupom raspravljao sam o Primatu Papinu. Papu je priznavao zakonitim Petrovim nasljednikom, ali mu nije priznavao Primat u Crkvi, već je tvrdio, da su nekad imali svi apostoli, a sada imadu svi biskupi jednaka prava. Ovu zabludu bilo je lako pobiti i 16. gl. Mat. i 21. gl. Ivana, pozvavši se također na izjave Koncila i tolikih svetih učitelja istočne Crkve, koji su priznavali Papu vrhovnim sucem u stvarima vjere. Tako je svršila rasprava ne svadom, već srdačnim izražajem uzajmične ljubavi. Svi su me nagovarali, da ostanem dulje vremena kod njih. Ja sam se ispričao, da to ne mogu, ali sam obećao, da ću se ako Bog da, poslije kratkog vremena povratiti, da ostanem tamo više mjeseci.«⁷

Današnje značenje Atosa u pravoslavlju.

Poslije pokušaja o. Braconniera nemamo više oficijelnih pokušaja sa strane zapadne Crkve, da se sam Atos predobije izravno za crkveno jedinstvo. No u najnovije doba našlo se katoličkih naučnjaka, koji se zanimaju za problem zbliženja između istočne i zapadne crkve, a naročito za monaški život u istočnoj odijeljenoj crkvi. Tako je naročito spomena vrijedno putovanje dvaju redovnika benediktinaca g. 1905. od kojih je jedan posebni stručnjak u poznavanju istočnjačkog monaštva, a to je otac *Placid Meester*, Belgijanac, profesor na grčkom kolegiju sv. Atanasija u Rimu. O tom svom putovanju objelodanio je i svoj zanimivi putopis: »Voyage de deux Bénédictins aux monastères du Mont-Athos, (Paris 1908. VI + 322 — 8°). Sravnimo li njegov opis i dojmove s tog putovanja po Atosu, vidimo, da se njegov izvještaj u svemu podudara s gore navedenim izvještajima o prilikama i životu atonskih monaha. Atonski monasi zadržali su vjerno svoj tipički patrijarhalni način života u svemu. Jedino se može primijetiti nazadovanje u duhu vjersko-moralnog i ascetskog života, t. j. sve veće mrtvilo i formalizam, i sve golemije neznanje i predrasude u vjerskim stvarima. Pa i drugi naučnjaci, koji su se zanimali za prilike atonskog monaškog života, te osobno proputovali Atos, ponijeli su odanle slične dojmove.

⁷ Hofmann o. c. str. 45.—47.

Ovdje valja da spomenemo također najnovije putovanje na Svetu Goru Atos Msgra posv. biskupa Michel-a D'Herbigny-a g. 1927., najuglednijega protagoniste u današnje doba na području naučnog poznavanja prilika istočne Crkve. Njegovo je putovanje imalo čisto informativni karakter.

I sam moram da iskreno kažem, da sam sa svoga putovanja po Atosu u mjesecu srpnju g. 1926. ponio veoma neugodne dojmove o svim prilikama današnjega monaškog života na Atosu. Desolatne prilike atonskog monaškog života pružaju nam vjernu sintetičku sliku tužnog vjerskog i moralnog stanja istočne odijeljene crkve. Kad promatramo te bijedne prilike, gledamo u zornoj krutoj zbilji gorku istinu, kako život odijeljene istočne crkve doista u potpunom smislu riječi naliči na granu odsječenu od životnog stabla, koja se sve većma suši i trune, jer nema one organske životne veze, po kojoj bi joj kao iz životnog središta pritjecali osvježujući sokovi, što daju granama snagu, da vazda nanovo listaju, zelene se, cvjetaju i u svoje vrijeme donose rodove.

Pored svega toga, ma kako mu drago bijedno bilo stanje atonskog monaštva, ipak imade Atos sa svojim monaštvom i zbog svoje tradicije a i zbog same stvari veliku važnost za pravoslavnu crkvu. Atonsko monaštvo u svom patrijarhalnom konzervativizmu još je danas najvjerniji čuvar tradicije odijeljene pravoslavne crkve. Ono je naročito vjerni čuvar različitih drevnih norma crkvene a napose monaške discipline; pa ako se u većem dijelu atonskog monaštva praktično ne izvršuju svi ti propisi drevne discipline istočne odijeljene crkve, ipak se barem u teoriji čuvaju, kao spomen na staru predaju, a kod nekih skupina revnijih monaha izvršuju se još i danas praktički. Tipični istočnjački karakter sačuvao se vjerno na primjer u propisima istočne crkve o postu, o noćnoj molitvi, koja se danas istina vrši samo na najveće blagdane. Zatim primitivni način života, koji se nimalo ne obazire na tekovine moderne savremene tehnike i kulture. Naročito se smatra danas Atos važnim i mjerodavnim u čuvanju drevne čistoće istočne liturgije, tako da se na neki način smatra pravilom liturgije onakva praksa, kakva je uobičajena u atonskim manastirima. Sve je to razlog, zašto još uvijek i danas uživa atonsko monaštvo veliko povjerenje i štovanje svih dijelova istoč-

ne pravoslavne crkve, kao faktički reprezentant njezine cjelokupne predaje. S ovoga stajališta moglo bi se doista reći, što je za zapadnu crkvu Rim, to je za istočnu Atos, samo dakako s tom razlikom što je Rim daleko pred Atosom podmakao naprijed. Atos i istočna crkva nijesu se obazirali na prilike i potrebe života, što su se tijekom historije neprestano mijenjale i zahtijevale također, da istočna crkva pokaže svoju životnu snagu, te u svim tim prilikama djeluje kao vazda živi organizam prema svojoj od Boga danoj misiji. Natprirodna životna snaga kao da ju je izdala, kao da je ishlapila, a kao uspomena na njezin davni sjaj ostala je tek šuplja ljuska mrtvih izvanjskih formi bez sadržaja unutrašnjega duhovnog života. Naprotiv Rim kao reprezentant i glava vazda živoga tijela božanstvenog organizma Kristove Crkve pokazivao je tijekom svih faza historijskih prilika i životnih potreba svoju nikad neiscrpivu životnu snagu, tako te je kao živi organizam u svako doba razvijao svoju djelatnost prema specifičnim potrebama historijskog, socijalnog i kulturnog napretka. Odatle razabiremo, kolika je danas antiteza u pojmovima Atos i Rim, analogno s pojmovima pravoslavlja i katolicizma.

Razlog općoj stagnaciji crkvenog života u pravoslavnoj crkvi, kaošto i u njezinu monaštvu nije ništa drugo, nego li pomanjkanje organske životne veze, što mora da postoji između pojedinih udova otajstvenog tijela crkve Kristove s njezinom glavom. Nije dovoljno, što se istočna pravoslavna crkva poziva samo na to, da priznaje glavom svoje crkve samoga Isusa Krista. Istina Isus Krist jest i vazda ostaje osnivačem i vrhovnim poglavarom svoje crkve, i vazda na otajstven način u njoj stvarno živi i djeluje; ali budući da je on svoju crkvu organizovao tako, da potpuno odgovara vidljivom karakteru ljudske prirode, organizovao je analogno prema toj prirodi i njezinu vidljivu hijerarhiju, koja u cjelokupnoj svojoj strukturi sačinjava savršenu organsku cjelinu, t. j. vidljivo tijelo i vidljive udove u različitim hijerarhijskim stepenima, što ne mogu biti krnji također s obzirom na vidljivost svoje glave. Potreba dakle vidljive vrhovne glave u vidljivom organizmu Crkve nužna je konsekvencija, što slijedi iz priznavanja vidljivosti ostalih dijelova hijerarhije katoličke crkve.

Stoga, dokle god Atos ne bude spojen organskim životnim vezom sa životnim centrom katoličke Crkve, nema nade, te bi se mogao sam duhovno regenerirati, a još manje bi mogao u ostale dijelove istočne pravoslavne crkve unijeti obnovu crkvenog vjersko-moralnog života.

Ipak bi Atos po svom specifičnom položaju mogao i danas igrati odlučnu ulogu u riješenju problema obnove crkvenog jedinstva istočne pravoslavne crkve sa zapadom.

Ta uloga može da bude pozitivna ili negativna. Pozitivna u slučaju, kad bi Atos kao sadašnji reprezentant pravoslavlja preuzeo sa strane pravoslavne crkve inicijativu za pospješene zbliženja i jedinstva, jer bi svojim dosadašnjim ugledom snažno djelovao na orijentaciju mentaliteta predstavnika pravoslavlja.

Negativnu pak ulogu igrat će gledom na riješenje toga problema kao jedna od najvećih zapreka za ostvarenje zbliženja i jedinstva sve dotle, dok sam ne uvidi neophodnu potrebu jedinstva, kao jedini uvjet vlastitog preporoda i spasenja od sigurne smrti, kojoj se postepenim izumiranjem neminovno približuje.

Stvar je nedokučive Providnosti Božje, za koju će se od tih dviju uloga u budućnosti odlučiti Atos sa svojim monaštvom. No jedna je stvar svakako jasna, da katolici, koji shvaćaju zamašaj uloge Atosa u riješenju problema obnove crkvenog jedinstva, ne mogu i ne smiju ostati posvema indiferentni prema Atosu u praktičkim pokušajima rada za obnovu crkvenog jedinstva, već treba da živo nastoje oko toga, ne bi li se upravo na Atosu pokušala naći uporišna Arhimedova točka, koja bi omogućila uspješan daljnji rad u tom smjeru. Prema dosadašnjim historijskim pokušajima čini se da to ipak ne bi bila nemoguća stvar.

Naravno, da bi se za taj korak morao Atos pripremiti nužnim predradnjama, kao osnovnim preduvjetima za mogućnost zbliženja. Glavni preduvjeti mogućnosti uspješnog rada za obnovu crkvenog jedinstva bili bi otprilike ovi: a) nastojanje oko podavanja temeljite elementarne i više vjerske naobrazbe atonskog monaštva; b) nastojanje da se rasprše njihove brojne neosnovane predrasude o katoličkom zapadu; c) nastojanje oko solidne duhovne obnove monaškog vjerskog, moralnog i ascetskog života u tom smislu, da ne bude taj život

tek u šupljem spoljašnjem formalizmu bez traga kakve duhovne jezgre, već da je bitna jezgra monaškoga vjersko-moralnog i ascetskog života ziblijsko nastojanje oko unapređivanja unutrašnjeg duhovnog savršenstva, dok spoljašnje forme raznih obreda i monaških pravila treba da su tek različita pomagala za ostvarenje one glavne svrhe.

Kad bi se ostvarili ti preduvjeti, nema sumnje, da bi time bile uklonjene najglavnije zapreke u nastojanju oko obnove crkvenog jedinstva između Atosa i Rima. Atos bi tada uvelike porastao i gledom na svoju stvarnu vrijednost, jer bi mogao da postane u neku ruku kao kvasac obnove vjerskog i moralnog života istočne crkve, a ujedno bi mu uvelike porastao i ugled ne samo u istočnoj nego i u zapadnoj crkvi zbog posebnog položaja što bi ga imao, kao reprezentant i uzor ascetskog duhovnog savršenstva prema prirodi i tradiciji istočne crkve.

Tada bi Atos ponovno doživio, a vjerojatno i natkrilio dane svoje stare slave u svetosti i uzoru kršćanskog savršenstva dok je bio u vezu nepomućenog jedinstva, što ih tako divno uzvisuje papa Inocencije III. kad naziva Atos u svojoj poslanici od 17. I. 1213.

» . . . Mons domus Domini, praeparatus in vertice montium, ut ad eum confluant omnes gentes . . . licet aridus et asper ac temporalis fertilitatis gratia destitutus, tamen inter alios mundi montes maxima spiritualium ubertate mirabiliter foecundatus . . . locus sanctus . . . domus Dei et . . . quodammodo porta coeli.«⁸

Dao Svevišnji, da se te riječi opet potpuno obistine!

⁸ Migne, PL. T. CCXVI. col. 956. ss.